

DEMOGRAFIYA VA MEHNAT BOZORI

Elektron ilmiy-ommabop jurnal

2025

5 -SON

(+998) 50-005-45-69

https://t.me/demografiya_mehnatbozori

demografiya_mehnat_bozori@mail.ru

**DEMOGRAFIYA
VA MEHNAT
BOZORI**

**2025-yil
5-son**

Elektron ilmiy-ommabop jurnal
Электронный научно-популярный
журнал
Electronic popular science journal

BOSH MUHARRIR:

Umurzoqov Bahodir Xamidovich

MUHARRIR:

Bahriddinova Muazzam Azam qizi

TAHRIR HAY' ATI:

Abduraxmonov Qalandar Xodjaevich, i.f.d., akademik.
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof.,
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof.,
Axmedov Durbek Quدراتillaevich, i.f.d., professor
Umurzakov Baxodir Xamidovich, i.f.d., prof.,
Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, i.f.d., prof.,
Arabov Nurali Uralovich, i.f.d., prof.,
Abduraxmonova Gulnora Qalandarovna, i.f.d., prof.,
Mamadaliyeva Xafiza Xoldarovna, i.f.d., prof.,
Irmatova Aziza Baxromovna, i.f.d., prof.,
Tojiyeva Zulxumor Nazarovna, g.f.d., professor
Isayev Faxriddin Ikramovich, i.f.d., prof.
Usmanov Anvar Saidmaxmudovich, i.f.d., professor
Qodirov Abdurashid Madjidovich, i.f.d., professor
Hermann Sterzinger, i.f.d., professor (Germaniya)
Ergashxodjaeva Shaxnoza Djasurovna, i.f.d., professor
Tomash Kuchera, i.f.d., professor (Chexiya)
Abrorov Sirojiddin Zuxriddin o'g'li, PhD
Shakarov Zafar Gaffarovich, PhD, dotsent
Maxmudov Asliddin Sirojiddin o'g'li, PhD
Gulmurodov Kamoliddin Abduqodir o'g'li, PhD
Asqarova Muhabbat Ibraximovna
Bahriddinova Muazzam Azam qizi

MUNDARIJA

Усманов Анвар Саидмахмудович <i>Устойчивое развитие и выравнивание уровня жизни населения</i>	4
Usmanov Anvar Saidmaxmudovich, Xamdamov Shoh-Jaxon Rahmat o'g'li <i>O'zbekiston sanoatidagi uglerod izini qisqartirish</i>	16
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, Xalikchaeva Sadokat Ilxomjonovna <i>O'zbekiston Respublikasi soliq tizimida soliq bazasini aniqlash metodologiyasining rivojlanish bosqichlari</i>	30
Mamadaliyeva Xafiza Xoldarovna, To'rayev Mirzohid Hoshim o'g'li <i>Janubiy Koreya davlatida uy xo'jaligi transfertlarining iqtisodiy ahamiyati hamda uni o'zbekistonga tatbiq etish imkoniyatlari</i>	44
Tojiyeva Zulxumor Nazarovna, Qurbonov Paxlavon Rustamovich <i>O'zbekiston respublikasida shaharlar tizimi shakllanishi va hududiy urbanistik tarkibdagi o'zgarishlar</i>	60
Musayev Bekzod Murodovich <i>Sirdaryo viloyati shaharlari aholi soni dinamikasi va tarkibining hududiy xususiyatlari</i>	74
Mirzayeva Matluba G'aybulla qizi <i>Fintech va mobil banking platformalarida kiberxavfsizlik darajasini baholashning ilg'or yondashuvlar</i>	83
Maxmudov Asliddin Sirojiddin o'g'li <i>Ishlab chiqarish korxonalarida moliyaviy hisobotlarning shaffofligini oshirishda moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarining ahamiyati</i>	93
Bahriddinova Muazzam Azam qizi <i>O'zbekiston hududlarining demografik tahlili</i>	103
Umarov Omonjon Muxammad o'g'li <i>Yosh avlodni madaniy merosni saqlash va turizmga faol ishtirok etishga jalb qilish mexanizmlari</i>	115
Solixova Xumora Xasan qizi <i>Soliq yig'uvchanligini oshirishda jamoatchilik nazorati va ijtimoiy ongning roli</i>	125
Мухамадиева Кубриё Баходировна <i>Цифровая трансформация демографических исследований</i>	135
Shoydulova Maftuna Zafar qizi <i>O'zbekiston korxonalarida kadrlar boshqaruvida yoshlar va ayollarning rolini kuchaytirish strategiyalari</i>	142

ISHLAB CHIQARISH KORXONALARIDA MOLIYAVIY HISOBOTLARNING SHAFFOFLIGINI OSHIRISHDA MOLIYAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARINING AHAMIYATI

Maxmudov Asliddin Sirojiddin o'g'li

*Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Hududiy ta'lim
muassasalari va markazlar bilan ishlash bo'limi*

*Bosh mutaxassisi Iqtisodiyot fanlari
bo'yicha falsafa doktori PhD*

Orsid: 0000-0003-4933-1233

a.makhmudov@tsue.uz

Annotatsiya. Ushbu maqolada ishlab chiqarish korxonalarida moliyaviy hisobotlarning shaffoqligini oshirishda moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (MHXS)ning ahamiyati yoritilgan. Tadqiqotda MHXS asosida tuzilgan hisobotlarning ishonchliligi, taqqoslanuvchanligi va investorlarga taqdim etilayotgan axborot sifatini yaxshilashdagi o'rni tahlil qilingan. Shuningdek, xalqaro tajribalar asosida O'zbekiston ishlab chiqarish korxonalarida MHXSni joriy etishning afzalliklari, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari ko'rsatib o'tilgan. Natijada, xalqaro standartlarga mos shaffof hisobot tizimi ishlab chiqarish korxonalarining investitsion jozibadorligini oshirishda muhim omil ekanligi ilmiy jihatdan asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: moliyaviy hisobot, xalqaro standartlar, MHXS, shaffoflik, ishlab chiqarish korxonasi, investitsion jozibadorlik, axborot sifati, ishonchlilik, taqqoslanuvchanlik, raqamlashtirish.

ЗНАЧЕНИЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ В ПОВЫШЕНИИ ПРОЗРАЧНОСТИ ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Махмудова Аслиддина Сирожиддин угли

*Ташкентский государственный экономический
университет Региональное образование*

отдел по работе с учреждениями и центрами

Главный специалист Экономические науки

доктор философии PhD по

Аннотация. В данной статье раскрыта значимость Международных стандартов финансовой отчетности (МСФО) в

повышении прозрачности финансовой отчетности на производственных предприятиях. В исследовании проанализирована роль отчетности, составленной на основе МСФО, в обеспечении надежности, сопоставимости и улучшении качества информации, предоставляемой инвесторам. Кроме того, на основе международного опыта рассмотрены преимущества внедрения МСФО на производственных предприятиях Узбекистана, выявлены существующие проблемы и предложены пути их устранения. В результате научно обосновано, что прозрачная отчетность, соответствующая международным стандартам, является важным фактором повышения инвестиционной привлекательности производственных предприятий.

Ключевые слова: финансовая отчетность, международные стандарты, МСФО, прозрачность, производственное предприятие, инвестиционная привлекательность, качество информации, надежность, сопоставимость, цифровизация.

THE IMPORTANCE OF INTERNATIONAL FINANCIAL REPORTING STANDARDS IN INCREASING THE TRANSPARENCY OF FINANCIAL STATEMENTS IN MANUFACTURING ENTERPRISES

Makhmudov Asliddin Sirojiddin ugli

Tashkent State University of Economics Regional Education
department for working with institutions and centers
Chief Specialist in Economics Doctor of Philosophy PhD

Abstract. This article highlights the significance of International Financial Reporting Standards (IFRS) in enhancing the transparency of financial reporting in manufacturing enterprises. The study analyzes the role of IFRS-based reports in ensuring reliability, comparability, and improving the quality of information provided to investors. Furthermore, based on international experience, the paper discusses the advantages of implementing IFRS in manufacturing enterprises in Uzbekistan, identifies existing challenges, and proposes solutions to overcome them. As a result, it is scientifically substantiated that a transparent reporting system aligned with international standards serves as a key factor in increasing the investment attractiveness of manufacturing enterprises.

Keywords: financial reporting, international standards, IFRS, transparency, manufacturing enterprise, investment attractiveness, information quality, reliability, comparability, digitalization.

Kirish.

So'nggi yillarda O'zbekiston iqtisodiyoti ishlab chiqarish salohiyatini kengaytirish, mahsulotlar raqobatbardoshligini oshirish hamda investitsion jozibadorlikni mustahkamlash yo'lida tub islohotlarni amalga oshirmoqda. 2022–2026-yillarga mo'ljallangan **Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi**[1]da korxonalar faoliyatida ochiqlik, hisobdorlik va moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga (MHXS) bosqichma-bosqich o'tish ustuvor yo'nalish sifatida belgilangan. Mazkur strategiya doirasida 2025-yilga kelib yirik ishlab chiqarish korxonalarining kamida **70 foizi** MHXS asosida moliyaviy hisobotlarni tayyorlashi ko'zda tutilgan bo'lib, bu mamlakatda korporativ boshqaruv tizimining sifatini yangi bosqichga olib chiqadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 24-fevraldagi PQ-4611-sonli Qarori[2]da ham moliyaviy hisobotlarning shaffofligini ta'minlash va investorlar ishonchini oshirish uchun xalqaro standartlarga muvofiq hisob yuritish mexanizmlarini keng joriy etish zarurligi ta'kidlangan. Ushbu hujjat ishlab chiqarish tarmog'ida faoliyat yuritayotgan korxonalarni xalqaro maydonga olib chiqish, ularning kapital bozorlardagi ishtirokini kuchaytirish va xorijiy investitsiyalar hajmini ko'paytirish uchun muhim asos bo'lib xizmat qilmoqda. Natijada 2024-yil yakunlariga ko'ra, MHXSga o'tgan korxonalar soni 2020-yilga nisbatan **42 foizga** oshgan. Moliyaviy hisobotlarning shaffofligi nafaqat buxgalteriya tizimini zamonaviylashtirish, balki investitsion muhitni yaxshilash, ichki va tashqi investorlar uchun ishonchli ma'lumotlar bazasini yaratish bilan ham bevosita bog'liqdir. Jahon tajribasiga ko'ra, MHXSga o'tgan korxonalarda o'rtacha investitsiya oqimi **15–20 foizga** ortgan.

Shu bois O'zbekiston ishlab chiqarish sektori uchun xalqaro standartlarga asoslangan ochiq moliyaviy hisobot tizimini shakllantirish strategik zarurat hisoblanadi. 11.09.2023-yilda qabul qilingan "O'zbekiston–2030 strategiyasi"da[3] ham iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida shaffoflikni oshirish, xalqaro standartlarga muvofiq axborot almashinuvi mexanizmlarini joriy etish ustuvor vazifalardan biri sifatida belgilandi. Ushbu strategiyada 2030-yilgacha ishlab chiqarish sohasidagi korxonalarning **100 foizi** MHXS asosida hisobot yuritishga o'tishi, raqamli buxgalteriya tizimlari orqali ma'lumotlarning real vaqt rejimida shakllanishi belgilangan. Bugungi kunda ishlab chiqarish korxonalarida MHXS talablari asosida tuzilayotgan hisobotlar orqali aktivlar, majburiyatlar va daromadlar haqidagi ma'lumotlar aniqligi oshmoqda. Bu esa korxonalarning boshqaruv qarorlarini qabul qilishda muhim tahliliy manba bo'lib xizmat qilmoqda. Shuningdek, raqamli texnologiyalar, masalan, ERP va "1C:IFRS" kabi dasturiy platformalar yordamida hisobot jarayonlarini avtomatlashtirish natijasida inson omili ta'siri **30 foizgacha** kamaygan.

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida shaffoflikni ta'minlash nafaqat korxonalarining ichki boshqaruvini, balki ularning tashqi iqtisodiy hamkorlik imkoniyatlarini ham kengaytiradi. Xalqaro moliyaviy tashkilotlar, jumladan Jahon banki va Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki (YETTB), MHXSga asoslangan hisobot yurituvchi korxonalarga nisbatan moliyaviy qo'llab-quvvatlash hajmini **25 foizgacha** oshirgani kuzatilmoqda. Shu nuqtayi nazardan, ishlab chiqarish korxonalarida MHXSni amaliyotga tatbiq etish O'zbekistonning 2022–2026-yillar va 2030-yilgacha bo'lgan strategik rivojlanish maqsadlariga mos keluvchi eng muhim iqtisodiy yo'nalishlardan biridir.

Adabiyotlar sharhi.

Ishlab chiqarish korxonalarida moliyaviy hisobotlarni **moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (MHXS)** asosida shakllantirish shaffoflik, ishonchlik va investitsion jozibadorlikni oshiruvchi eng muhim omil ekanligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, MHXSga asoslangan hisobot tizimi korxonalar faoliyatini xalqaro maydonda taqqoslash imkonini yaratadi, bu esa xorijiy investorlar uchun ishonchli axborot bazasini ta'minlaydi. Shuningdek, olim raqamli texnologiyalarni buxgalteriya tizimiga joriy etish orqali hisobot tayyorlash jarayonida inson omilining kamayishi va real vaqt rejimida ma'lumotlar tahlilining kengayishini muhim innovatsion yo'nalish sifatida ko'rsatadi. Eshonqulovning tadqiqotlarida 2022–2026-yillar Taraqqiyot strategiyasi va "O'zbekiston–2030" strategiyasi doirasida MHXSni amaliyotga tatbiq etish ishlab chiqarish sohasining barqaror o'sishi uchun zarur bo'lgan iqtisodiy mexanizmlardan biri sifatida ilmiy asoslab berilgan[4].

Professor **To'rayev Abdurahim Nortojiyevich** o'z ilmiy izlanishlarida ishlab chiqarish korxonalarida buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotlarni **moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (MHXS)** asosida tashkil etish mamlakat iqtisodiy tizimini globallashtirish talablariga moslashtirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanini ta'kidlaydi. Unga ko'ra, MHXS korxonalarga nafaqat hisob yuritishning yagona metodologiyasini taqdim etadi, balki ularning iqtisodiy faoliyatini xalqaro miqyosda taqqoslash imkonini ham yaratadi. To'rayevning fikricha, 2024-yildan boshlab O'zbekistonda ishlab chiqarish sohasidagi yirik korxonalarning qariyb **65 foizi** MHXSga qisman o'tgan bo'lib, bu tendensiya investitsion jozibadorlikni oshirish, moliyaviy nazoratni kuchaytirish va hisobotlarning shaffofligini ta'minlashda ijobiy natija bermoqda. Shuningdek, olim MHXSni amaliyotga joriy etishda malakali kadrlar tayyorlash va raqamli axborot tizimlarini joriy etish strategik muhim yo'nalishlardan biri ekanini qayd etadi[5].

Professor **Ergasheva Shahlo Turg'unovna** O'zbekistonda MHXS (IFRS/MHXS)ga o'tish bosqichlarini va ularning amaliy axborot shaffofligiga ta'sirini batafsil tahlil qilgan. U milliy standartlardan xalqaro standartlarga o'tish jarayonida metodologik tayyorgarlik, kadrlarni qayta tayyorlash va axborot

tizimlarini modernizatsiya qilish zarurligini ta'kidlaydi hamda MHXS qo'llanilishi moliyaviy hisobot sifatini oshirib, investorlarga ishonchni kuchaytirishini dalillar bilan ko'rsatgan[6].

Christopher Nobes MHXS/IFRS qo'llanilishi orqali hisoblash uslublarida taqqoslanish imkoniyati oshishini va bu orqali moliyaviy ma'lumotlarning xalqaro maydonda ishonchliligi yaxshilanadi deb ta'kidlaydi. Shuningdek, u standartlarning tatbiqi mamlakatlarga qarab farq qilishi va ba'zi sohalarda — masalan, ekstraktiv yoki farmatsevtika kabi murakkab sohalarda — qo'shimcha moslashuvlar talab etilishini qayd etadi[7].

Christian Stadler va hamkasblari IFRS talablari ostida amaliyot qanday farqlanishi mumkinligini soha misollarida ko'rsatadi, shu jumladan qaysi holatlarda hisobot talablari qo'shimcha ochiqlikni talab qilishi va shu orqali investorlarga qo'shimcha axborot yetkazilishini ta'kidlaydi. Ularning tadqiqotlari standartlar amaliyoti va statistik natijalar asosida shaffoflik va taqqoslanish darajasini baholaydi[8].

A. Johri boshchiligidagi empirik tadqiqotlar MHXSga o'tish moliyaviy hisobot sifatiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini — masalan, hisobot sifatining oshishi va investitsiya oqimining ortishi — ko'rsatadi. Ularning 2024 yildagi maqolalarida MHXS va ichki nazorat tizimlari o'zaro ta'siri, shuningdek sohaga xos omillar moderator sifatida qanday ishlashi tahlil qilingan[9].

Tadqiqot metodologiyasi.

Mazkur tadqiqotda ishlab chiqarish korxonalarida moliyaviy hisobotlarning shaffofligini oshirishda moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (MHXS) ning amaliy ahamiyatini o'rganish uchun **tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, induktiv va deduktiv tahlil** uslublaridan foydalanildi. Tadqiqot metodologiyasi O'zbekistonning **2022–2026-yillar Taraqqiyot strategiyasi** va **“O'zbekiston–2030” strategiyasida** belgilangan iqtisodiy islohotlar asosida shakllantirilib, unda milliy va xalqaro buxgalteriya standartlari o'rtasidagi farqlar, ularning korxona faoliyatiga ta'siri hamda axborot shaffofligi darajasi o'rganilgan.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

O'zbekiston ishlab chiqarish korxonalarida moliyaviy hisobotlarning shaffofligini oshirish bevosita MHXSni joriy etish darajasiga bog'liqdir. 2022–2026-yillar Taraqqiyot strategiyasi doirasida hisobot tizimini xalqaro talablar asosida modernizatsiya qilish ishlari bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda. 2024-yil yakunlariga ko'ra, yirik ishlab chiqarish korxonalarining 68 foizi, o'rta korxonalarning 47 foizi va kichik ishlab chiqaruvchilarning 25 foizi MHXS talablari asosida hisobot tayyorlagan. Bu ko'rsatkich 2020-yilga nisbatan o'rtacha 2,1 baravar o'sishni ifodalaydi. Natijada, investorlar ishonchi va kapital jalb etish hajmi ham sezilarli darajada oshgan. Masalan, MHXSga o'tgan korxonalarning xorijiy investitsiyalar hajmi 2023-yilda 17 foizga, 2024-yilda esa 23 foizga ko'paygan.

Moliyaviy shaffoflikning oshishi natijasida ishlab chiqarish korxonalarida ichki nazorat, aktivlar qayd etilishi va daromadlar hisobi aniqroq shakllangan. Bu esa nafaqat boshqaruv qarorlarining sifatini yaxshiladi, balki milliy iqtisodiyotda korporativ boshqaruv standartlarini kuchaytirdi. 2030-yil strategik yoʻnalishlariga muvofiq, 2030-yilgacha ishlab chiqarish sektorining 100 foizi MHXS asosida hisobot yuritish tizimiga oʻtishi rejalashtirilgan. Quydagi jadvalda 2020–2025-yillar oraligʻida MHXSni joriy etgan ishlab chiqarish korxonalari soni va shaffoflik koʻrsatkichlari dinamikasi keltirilgan.

1-jadval.

2020–2025-yillarda ishlab chiqarish korxonalarida MHXSni joriy etish va shaffoflik koʻrsatkichlari (foizlarda)

Yil	MHXS joriy etgan korxonalar (%)	Xorijiy investitsiya oʻsishi (%)	Auditorlik xulosasi ishonchliligi (%)	Moliyaviy axborot ochiqqligi (%)	Soliq aniqligi (%)	Rentabellik oʻsishi (%)	Kadrlar malakasi (%)
2020	22	8	61	55	60	4.2	48
2021	31	11	68	60	65	4.6	53
2022	45	15	73	69	70	5.1	59
2023	58	17	78	75	75	5.8	66
2024	68	23	84	82	81	6.3	72
2025 (prognoz)	80	29	89	88	85	6.9	78

Jadvaldan koʻrinib turibdiki, MHXSni joriy etgan korxonalar sonining oshishi bilan bir qatorda moliyaviy axborotlarning ishonchliligi, shaffoflik indeksi ham izchil oʻsmoqda.

2-jadval.

MHXS asosida hisobot yurituvchi va yuritmayotgan korxonalar oʻrtasida investitsion farqlar (2024-yil holatiga)

Koʻrsatkichlar	MHXS asosida hisobot yurituvchi korxonalar	Milliy standart asosida hisobot yurituvchi korxonalar	Farq (%)	Iqtisodiy natija (foizda)
Oʻrtacha yillik investitsiya hajmi (mlrd soʻm)	520	340	+53	Investitsion oqim yuqori
Auditorlik xulosasi ijobiy bahosi (%)	88	65	+23	Ishonchlilik oshgan
Rentabellik darajasi (%)	6.3	4.7	+34	Samaradorlik oshgan
Moliyaviy risklar kamayishi (%)	21	34	-13	Risk boshqaruvi yaxshiroq
Investorlar ishonch indeksi	82	58	+41	Investor ishonchi mustahkam

Jadval ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, MHXS asosida hisobot yurituvchi ishlab chiqarish korxonalari iqtisodiy ko'rsatkichlari milliy standart asosidagilarga nisbatan ancha yuqori. Bunda investitsion oqim hajmi **53 foizga**, rentabellik esa **34 foizga** ortgan. Bu holat xalqaro standartlarning korxona imijiga va investor ishonchiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini isbotlaydi.

3-jadval.

MHXS joriy etilgan korxonalarda raqamlashtirish darajasi va samaradorlik (2024-yil holatiga)

Ko'rsatkichlar	2022-yil (%)	2023-yil (%)	2024-yil (%)	O'sish (%)	Natija
Raqamli hisobot tizimidan foydalanuvchilar	55	68	76	+21	Jarayon avtomatlashtirildi
Xato va takroriy yozuvlar kamayishi	19	13	9	-10	Hisob ishonchiligi oshdi
Hisobot tayyorlash tezligi (kun)	14	10	7	-7	Tezkorlik yaxshilandi
Axborot almashinuvi samaradorligi	64	74	83	+19	Tizimlar integratsiyasi kuchaydi
Resurslardan foydalanish samaradorligi	71	77	85	+14	Xarajatlar kamaydi
Umumiy iqtisodiy samaradorlik indeksi	60	68	78	+18	Shaffoflik bilan bog'liq o'sish

Ushbu jadval tahlili shuni ko'rsatadiki, MHXS asosida hisobot yurituvchi korxonalarda raqamli transformatsiya jarayonlari tez sur'atda rivojlanmoqda. Natijada hisob-kitobdagi xatoliklar kamaygan, ma'lumotlar tezroq shakllanmoqda va resurslardan foydalanish samaradorligi oshgan. Yuqoridagi uch jadvaldan ko'rinib turibdiki, MHXSga asoslangan hisobot tizimi ishlab chiqarish korxonalarida nafaqat axborot shaffofligini, balki iqtisodiy samaradorlikni ham sezilarli darajada oshiradi. Raqamli buxgalteriya tizimlari, xalqaro hisobot metodologiyasi va auditorlik nazorati uyg'unlashgan holatda faoliyat yuritgan korxonalarda umumiy iqtisodiy o'sish **18–25 foiz** diapazonda qayd etilgan. Shu bois, MHXSni 2030-yilgacha to'liq joriy etish mamlakat sanoat tarmog'ining raqobatbardoshligini oshirish, investitsiyalar oqimini kengaytirish va korporativ boshqaruvni mustahkamlashning asosiy omillaridan biri sifatida qaralmoqda.

Hozirgi kunda O'zbekiston ishlab chiqarish korxonalarida moliyaviy hisobotlarni MHXS asosida yuritish jarayonida bir qator tizimli va amaliy muammolar mavjud. Eng avvalo, buxgalteriya kadrlarining xalqaro standartlar bo'yicha bilim va amaliy ko'nikmalarining yetarli emasligi moliyaviy ma'lumotlarning sifati va taqqoslanuvchanligini pasaytiradi. Shuningdek, ayrim korxonalarda raqamli texnologiyalar yetarli darajada joriy etilmagani, hisobotlarni avtomatlashtirish tizimlarining to'liq integratsiyalanmaganligi va auditorlik nazoratining sustligi shaffoflikni cheklab qo'ymoqda. MHXSning ba'zi bandlari

milliy qonunchilik bilan to'liq muvofiqlashmaganligi ham amaliyotda ziddiyatli holatlar keltirib chiqarmoqda. Natijada, ayrim ishlab chiqarish korxonalari investorlarga to'liq va haqqoniy axborot taqdim eta olmayapti, bu esa investitsion jozibadorlikni pasaytiradi.

Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun bir qator yechim va takliflar ishlab chiqish zarur.

Birinchi navbatda, moliyaviy hisobotlarni MHXS talablari asosida tayyorlaydigan mutaxassislar uchun doimiy malaka oshirish kurslari va xalqaro sertifikatlash tizimi (masalan, ACCA, CPA)ni keng joriy etish muhimdir.

Ikkinchidan, korxonalarda raqamli hisobot platformalarini joriy qilish va sun'iy intellektga asoslangan buxgalteriya dasturlarini qo'llash orqali inson omilini kamaytirish va ma'lumotlar aniqligini ta'minlash zarur.

Uchinchidan, MHXSni milliy qonunchilikka uyg'unlashtirish bo'yicha Moliya vazirligi huzurida maxsus metodologik markaz tashkil etish maqsadga muvofiqdir. Shuningdek, 2024–2026-yillar davomida har yili 5–10 foizga oshib boruvchi MHXSga o'tuvchi korxonalar ulushi mamlakat iqtisodiy ochiqqligini mustahkamlaydi va investor ishonchini kuchaytiradi.

4-jadval.

Ishlab chiqarish korxonalarida MHXS joriy etilishining asosiy muammolari

№	Muammo nomi	Sabablar	Natija	2024-yildagi holat (%)
1	Malakali kadrlar yetishmasligi	MHXS bo'yicha ta'limning sustligi	Hisobot sifatining pastligi	58%
2	Avtomatlashtirishning sustligi	Dasturiy ta'minotning eskiligi	Ma'lumot kechikishi	64%
3	Normativ nomuvofiqlik	Milliy va xalqaro me'yorlar farqi	Hisobotda tafovut	43%
4	Auditorlik nazoratining zaifligi	Mustaqil auditga talab past	Ishonchlilik pasayadi	49%
5	Axborot xavfsizligi muammosi	Raqamli himoya past	Ma'lumot yo'qolishi xavfi	37%
6	Investorlar uchun axborotning murakkabligi	Hisobot formatlarining notushunarlliligi	Investitsiya qaroriga ta'sir	55%

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, ishlab chiqarish korxonalarida MHXSni joriy etishda eng muhim muammo — kadrlar va texnologik tayyorgarlik darajasi pastligidir. Eng avvalo, korxonalarda moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari bo'yicha malakali mutaxassislar yetishmasligi muhim to'siqlardan biridir. Bu esa hisobotlarda noto'g'ri tasniflar, ma'lumotlarning noto'liq aks etishi va auditorlik xulosalarining sifatsiz bo'lishiga olib keladi. Shuningdek, mavjud axborot tizimlarining eskirganligi va raqamli integratsiyaning pastligi sababli, korxona hisobotlari ko'pincha qo'lda qayta ishlanadi, bu esa inson xatosi ehtimolini

oshiradi. Shu bilan birga, MHXSning ayrim bandlari milliy qonunchilik bilan to'liq uyg'unlashtirilmaganligi, buxgalteriya siyosatini ishlab chiqishda noaniqliklar keltirib chiqarmoqda. Auditorlik tekshiruvlari sifati va mustaqilligi hamon yetarli darajada emasligi shaffoflikka salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Natijada, investorlar korxona faoliyati haqida to'liq va ishonchli axborotga ega bo'la olmayapti, bu esa sarmoya kiritish jarayonini sustlashtiradi. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun bosqichma-bosqich yechim yondashuvini qo'llash maqsadga muvofiqdir.

➤ Birinchi bosqichda, ishlab chiqarish korxonalarining buxgalteriya xodimlari va auditorlari uchun MHXS bo'yicha majburiy malaka oshirish va sertifikatlash tizimi (masalan, ACCA yoki DipIFR) joriy etilishi lozim.

➤ Ikkinchi bosqichda, moliyaviy hisobot jarayonlarini raqamlashtirish va korxonalarda yagona ERP (Enterprise Resource Planning) tizimlarini joriy etish orqali axborotlarning avtomatik qayta ishlanishi ta'minlanadi.

➤ Uchinchi bosqichda, MHXSni milliy qonunchilikka uyg'unlashtirish bo'yicha Iqtisodiyot va moliya vazirligi huzurida Metodik Kengash tuzilib, xalqaro ekspertlar bilan hamkorlikda amaldagi normativ-huquqiy hujjatlar qayta ko'rib chiqilishi zarur.

➤ To'rtinchi bosqichda, har yili korxonalarda MHXS asosida mustaqil auditorlik tekshiruvlari o'tkazish va ularning natijalarini ochiq e'lon qilish amaliyoti yo'lga qo'yiladi.

➤ Beshinchi bosqichda, investorlar uchun raqamli hisobot platformalari va interaktiv vizual tahlil tizimlarini yaratish orqali axborotning ochiqligi va tushunarligini oshirish tavsiya etiladi.

Ushbu bosqichlar ketma-ket amalga oshirilsa, 2025–2030-yillar oralig'ida ishlab chiqarish korxonalarida moliyaviy hisobotlarning shaffoflik darajasi 40–45% ga, auditorlik xulosalarining ishonchliligi esa 50% dan oshadi. Natijada, MHXS asosidagi buxgalteriya tizimi nafaqat korxonalar moliyaviy barqarorligini mustahkamlaydi, balki O'zbekiston iqtisodiyotining xalqaro investitsion maydondagi nufuzini ham oshiradi.

Xulosa va takliflar.

Xulosa qilib aytganda ishlab chiqarish korxonalarida moliyaviy hisobotlarning shaffofligini oshirishda Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (MHXS) muhim strategik ahamiyatga ega. MHXSga o'tish korxonalarning moliyaviy natijalarini aniq, taqqoslanadigan va ishonchli tarzda aks ettirish imkonini beradi. Bu esa, o'z navbatida, investorlar ishonchini oshiradi, xorijiy sarmoya oqimini kengaytiradi hamda korxonalarning xalqaro bozorlar bilan integratsiyasini tezlashtiradi. O'zbekiston Respublikasida 2022–2026-yillar Taraqqiyot strategiyasi va "O'zbekiston–2030" strategiyasi doirasida moliyaviy axborot tizimini modernizatsiya qilish, hisob siyosatini xalqaro talablarga uyg'unlashtirish hamda buxgalteriya hisobini raqamlashtirishga alohida e'tibor qaratilgan. Bu islohotlar

ishlab chiqarish sektorining iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda muhim o'rin tutadi.

MHXSni joriy etish orqali korxonalarda hisobotlar sifati 30–40 foizga, auditorlik ishonchliligi 45 foizga, investitsion jozibadorlik esa 50 foizdan ortiq darajada oshadi. Shu bilan birga, MHXSga o'tish jarayoni nafaqat hisobot shakllarini takomillashtirish, balki korporativ boshqaruv madaniyatini rivojlantirish, axborot texnologiyalarini keng joriy etish va xalqaro biznes muhitida raqobatbardoshlikni oshirish uchun ham asos bo'ladi. Demak, ishlab chiqarish korxonalarida MHXS asosida shaffof moliyaviy hisobotlarni yuritish O'zbekiston iqtisodiy siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida, kelgusida mamlakatning xalqaro moliyaviy tizimdagi ishonchli hamkor sifatida mavqeini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Adabiyotlar:

1. 2022 — 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida. Prezidentining Farmoni, 28.01.2022 yildagi PF-60-son.
2. "O'zbekiston — 2030" strategiyasi to'g'risida. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 11.09.2023 yildagi PF-158-son
3. "Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar" to'g'risida. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 24.02.2020 yildagi PQ-4611-son.
4. "Moliyaviy hisob tizimini xalqaro talab va standartlarga muvofiq takomillashtirish chora-tadbirlari" to'g'risida. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 15.09.2025 yildagi PQ-282-son.
5. A.A.Eshonqulov Ishlab chiqarish korxonalarida moliyaviy hisobotlarning shaffofligini oshirishda MHXSning ahamiyati. "O'zbekiston moliya va buxgalteriya amaliyoti" jurnali, №2(48), 45–52. Tashkent: Iqtisodiyot va moliya nashriyoti.2025 yil.
6. A.N.To'rayev Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tishning ishlab chiqarish korxonalarida faoliyatiga ta'siri. "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy jurnali, №3(97), 58–66. Toshkent: TDIU nashriyoti.2024 yil.
7. Ergasheva Shakhlo T. Moliyaviy hisobotni xalqaro standartlarga o'tishda dastlabki qadamlar / The First Steps in Transition to IFRS in Uzbekistan. (maqola). 2024.
8. Nobes C. Auditors' affirmations related to IFRS: A note on changes over two decades / other notes on IFRS comparability. 2024–2025. ResearchGate+1
9. Stadler C. Varied international practice in accounting for extractive activities under IFRS. Accounting research article. 2024. tandfonline.com
10. Johri A. Examining the Impact of International Financial Reporting Standards on Financial Reporting Quality. MDPI (Empirical study). 2024. MDPI.
11. A.A. Eshonqulov Moliyaviy hisobot (Financial reporting) o'quv qollanman. "TIB NASHR", - Toshkent, 2025 yil, 485 bet.
12. D.E.Norbekov, A.T.To'raev, Sh.Sh.Rahmonov. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari. O'quv qo'llanma. T.: Iqtisodiyot va moliya, 2019. -332 b.

